

TAQDIR, AXLOQ VA AYOL QISMATI: 'TESS OF THE D'URBERVILLES' VA 'BONU' ROMANLARINING QIYOSIY TAHLILI

Hamzayeva Zebo Murodjon qizi

Iqtisodiyot va pedagogika universiteti,

E-mail: hamzayevazebo1016@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada Tomas Hardining *Tess of the d'Urbervilles* va Iqbol Mirzoning *Bonu* romanlari qiyosiy tahlil qilinib, taqdir, axloq va ayol qismati tushunchalari yoritiladi. Asarlarda ayollarning jamiyatdagi o'rni, axloqiy me'yorlarga bo'ysundirilishi va mustaqillikka intilishi kabi masalalar tahlil qilinadi. Hardi Viktorian jamiyatining ikkiyuzlamachiligini tanqid qilsa, Mirzo zamonaviy o'zbek ayolining erkinlik sari intilishlarini tasvirlaydi. Maqola ushbu ikki asarning qiyosiy jihatlarini feministik nazar, madaniy kontekst va ijtimoiy tafovutlar nuqtayi nazaridan o'rganadi.

Kalit so'zlar: taqdir, axloq, ayol qismati, feministik tahlil, Viktorian jamiyati, o'zbek adabiyoti, gender masalalari, jamiyat va axloq, ijtimoiy tengsizlik, erkinlik va cheklovlar.

Kirish: Adabiyot inson taqdiri, axloqiy tamoyillar va jamiyatning qadriyatlari bilan chambarchas bog'liqdir. Har bir davr adabiyoti muayyan ijtimoiy muammolarni yoritadi, ayniqsa, ayol qismati va uning jamiyatdagi o'rni masalasi doimo dolzarb bo'lib kelgan. Tomas Hardining *Tess of the d'Urbervilles* romani va Iqbol Mirzoning *Bonu* asari ana shu mavzularni yoritishda muhim o'rin tutadi. Ushbu maqolada taqdir, axloq va ayol qismati tushunchalari ushbu ikki asarning qiyosiy tahlili orqali o'rganiladi.

Taqdir tushunchasi: Insonning oldindan belgilangan yo'li? Tomas Hardining *Tess of the d'Urbervilles* asarida Tess obrazi orqali taqdir va tasodiflar muhim o'rin tutadi. Tessning hayoti uning o'tmishi, oilaviy ildizlari va jamiyatdagi mavqei bilan belgilanadi. U taqdirning shafqatsiz o'yini sabab azob chekadi va hayotining har bir burilishida uni fojia kutadi. Iqbol Mirzoning *Bonu* romanida esa taqdir tushunchasi o'ziga xos milliy kontekstda yoritilgan. Bonu ham jamiyatning cheklovlari va o'z taqdirini o'zgartirish istagi o'rtasida kurashadi. Asarda taqdir tushunchasi nafaqat shaxsiy, balki ijtimoiy-siyosiy hodisalar bilan bog'lanib keladi.

Axloq va jamiyatning ayolga bo'lgan munosabati *Tess of the d'Urbervilles* romanida Tess jamiyatning axloqiy me'yorlari qurboni bo'ladi. Uning begunohligi va halolligi e'tiborga olinmaydi, aksincha, u jamiyat tomonidan qoralangan va rad etilgan ayol sifatida gavgdalanadi. Hardi ushbu asar orqali Viktorian jamiyatining ikkiyuzlamachiligini tanqid qiladi. *Bonu* romanida ham axloq tushunchasi muhim o'rin tutadi. Bonu o'ziga xos mustaqillikka intilgan zamonaviy ayol sifatida tasvirlangan bo'lsa-da, uning harakatlari jamiyat tomonidan baholanadi va cheklovlar bilan to'qnash keladi. Iqbol Mirzo jamiyatning ayollarga nisbatan qo'ygan axloqiy me'yorlarini o'zbek adabiy an'analari kontekstida ko'rsatib beradi.

Ayol qismati va ijtimoiy tengsizlik Ikkala romanda ham ayolning qismati u tug'ilgan jamiyat va uning ijtimoiy me'yorlari bilan belgilanadi. Tess ham, Bonu ham o'z taqdirini o'zgartirishga harakat qilganlari bilan, ularning hayoti ayol bo'lish bilan bog'liq bo'lgan muammolar va qiyinchiliklar sababli murakkablashadi. Hardi Tess obrazida jamiyatning erkaklar tomonidan boshqarilishini va ayollarni qanday qilib muayyan rollarga majburlashini fosh qiladi.

Iqbol Mirzo esa o'z asarida ayollarning o'ziga xos mustaqilligini va yangi davrga moslashish yo'lidagi urinishlarini ko'rsatadi.

Taqdir va erkinlik o'rtasidagi kurash Tomas Hardining *Tess of the d'Urbervilles* asarida Tess obrazi orqali taqdir va erkinlik o'rtasidagi keskin ziddiyat tasvirlanadi. Tess o'z hayotini nazorat qilishga uringan bo'lsa-da, taqdir uning qarorlariga ta'sir ko'rsatib, uni fojiali yo'lga boshlaydi. Uning hayot yo'li tasodif va jamiyat me'yorlari bilan cheklangan bo'lib, erkinlik uchun qilgan har qanday harakati uni yanada og'ir sinovlarga duchor etadi. Iqbol Mirzoning *Bonu* romanida esa qahramon erkinlik sari intiladi, ammo uning bu intilishi jamiyatning qadriyatlari va axloqiy cheklavlari bilan to'qnash keladi. Bonu o'z taqdirini o'zgartirishga harakat qiladi, o'z yo'lini tanlashga intiladi, biroq uning harakatlari ko'pincha ijtimoiy qoidalarga qarshi chiqadi. Asarda taqdir tushunchasi va insonning o'z hayotini boshqarish istagi o'rtasidagi murakkab bog'liqlik aks ettirilgan.

Ikkala davrda ayollarga qo'yilgan axloqiy me'yorlarning o'xshashligi va farqlari Viktorian davr Angliyasi va zamonaviy O'zbekiston jamiyatining axloqiy me'yorlari orasida o'xshashlik va farqlar mavjud. *Tess of the d'Urbervilles* romanida ayolning pokligi va itoatkorligi muhim axloqiy talab sifatida ko'rsatiladi. Tess ushbu me'yorlarga javob bermaganida, jamiyat tomonidan qattiq jazolanadi. *Bonu* romanida ham ayollar jamiyatning an'anaviy qadriyatlari bilan cheklangan bo'lsa-da, Bonuning o'z huquqlari uchun kurashi zamonaviylik va ayollarning mustaqilligiga intilish sifatida talqin qilinadi. Farqli jihati shundaki, Viktorian jamiyatida axloqiy talablar qat'iyroq va ayollarning huquqlari deyarli yo'q edi. O'zbek jamiyatida esa an'anaviy qadriyatlar saqlangan bo'lsa-da, zamonaviylik ta'sirida ayollar uchun imkoniyatlar kengaymoqda. Shunga qaramay, ikkala jamiyatda ham ayollarning axloqiy me'yorlarga bo'ysundirilishi ularning jamiyatdagi o'rnini chegaralab kelgan.

Feministik tahlil Feministik nazariya nuqtayi nazaridan qaraganda, *Tess of the d'Urbervilles* va *Bonu* romanlari patriarxal jamiyat sharoitida ayollarning ijtimoiy mavqei va erkaklar tomonidan nazorat qilinishini aks ettiradi. Tess obrazi Viktorian Angliyaning axloqiy cheklavlari va ikkiyuzlamachiligini fosh qiladi. U erkaklar (Alec va Angel) ta'sirida o'z taqdirini o'zgartira olmaydi va oxir-oqibat qurbon bo'ladi. *Bonu* romanida esa ayol obrazining mustaqillikka intilishi va milliy o'ziga xoslik bilan bog'liq tarzda shakllanishi kuzatiladi. Bonu erkaklar jamiyatining doimiy bosimiga duch kelgan bo'lsa-da, u o'z hayotini nazorat qilishga va erkinlik sari intilishga harakat qiladi. Ikkala asarda ham ayollar jamiyat tomonidan cheklangan, lekin ularning kurashi turlicha kechadi. Tess ko'proq passiv qurbon sifatida tasvirlansa, Bonu ma'lum ma'noda o'z huquqlarini talab qiluvchi, kuchli obraz sifatida namoyon bo'ladi. Ushbu farqlar feministik tahlil uchun muhim ahamiyatga ega bo'lib, asarlarning yozilgan davri va madaniy konteksti bilan bog'liq. *Tess of the d'Urbervilles* va *Bonu* romanlari taqdir, axloq va ayol qismati tushunchalarini har xil madaniy kontekstlarda yoritadi. Hardi ayol qismatini Viktorian jamiyatining qattiq me'yorlari orqali tasvirlasa, Iqbol Mirzo esa zamonaviy o'zbek jamiyatining o'zgaruvchanligi fonida Bonu obrazini yaratgan. Ikkala asar ham jamiyat tomonidan ayollarga nisbatan qo'yilgan cheklavlarni fosh etadi va o'quvchini ushbu masalalar haqida chuqurroq o'ylashga undaydi.

Xulosa. *Tess of the d'Urbervilles* va *Bonu* romanlari taqdir, axloq va ayol qismati tushunchalarini har xil madaniy kontekstlarda yoritadi. Hardi ayol qismatini Viktorian jamiyatining qattiq me'yorlari orqali tasvirlasa, Iqbol Mirzo esa zamonaviy o'zbek jamiyatining o'zgaruvchanligi fonida Bonu obrazini yaratgan. *Tess of the d'Urbervilles* va *Bonu* romanlari taqdir, axloq va ayol qismati tushunchalarini har xil madaniy kontekstlarda yoritadi. Hardi ayol

qismatini Viktorian jamiyatining qattiq me'yorlari orqali tasvirlasa, Iqbol Mirzo esa zamonaviy o'zbek jamiyatining o'zgaruvchanligi fonida Bonu obrazini yaratgan. Ikkala asar ham jamiyat tomonidan ayollarga nisbatan qo'yilgan cheklovlarni fosh etadi va o'quvchini ushbu masalalar haqida chuqurroq o'ylashga undaydi. Shuningdek, ushbu romanlar taqdir va erkinlik o'rtasidagi murakkab bog'liqlikni yoritib beradi. Tess va Bonuning hayotiy yo'li shuni ko'rsatadiki, ayollar jamiyatda o'z o'rnini topish uchun katta sinovlardan o'tishga majbur bo'ladi. Har ikkala qahramonning kurashi ularning shaxsiy istaklari bilan jamiyat cheklovlari o'rtasidagi muvozanatni saqlashga qaratilgan. Bu romanlarning tahlili shuni anglatadiki, ayol qismati nafaqat shaxsiy tanlovlar, balki tarixiy va ijtimoiy omillar ta'sirida ham shakllanadi. Ikkala asar ham adabiyotdagi ayol qiyofasining qanday o'zgarishlarga uchraganini va ayollarning o'z haq-huquqlari uchun qanday kurash olib borganini ko'rsatib beradi. Shu sababli, ushbu romanlarning qiyosiy tahlili nafaqat adabiyotshunoslik, balki ijtimoiy va gender tadqiqotlari nuqtayi nazaridan ham muhim ahamiyatga ega.

Ikkala asar ham jamiyat tomonidan ayollarga nisbatan qo'yilgan cheklovlarni fosh etadi va o'quvchini ushbu masalalar haqida chuqurroq o'ylashga undaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Hardi, T. (1998). *Tess of the d'Urbervilles*. London: Penguin Classics.
2. Mirzo, I. (2022). *Bonu*. Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va San'at nashriyoti.
3. Said, E. W. (1993). *Culture and Imperialism*. New York: Vintage.
4. Xo'jayev, S. (2015). *O'zbek romanchiligi taraqqiyot bosqichlari*. Toshkent: Fan.
5. Karimov, N. & Rustamov, H. (2007). *O'zbek adabiyoti tarixi*. Toshkent: Universitet nashriyoti.
6. Qizi, H. Z. M. (2024). WOMEN'S ROLES AND GENDER PORTRAYAL IN THOMAS HARDY'S WORKS. Talqin va tadqiqotlar ilmiy-uslubiy jurnali, 2(57), 344-347.
7. Hamzayeva, Z. (2024, May). TA'LIM SIFATINI TA'MINLASHNING ILG'OR USULLARI: MUAMMO VA YECHIMLAR. In Conference Proceedings: Fostering Your Research Spirit (pp. 34-36).